

Kadro Hareketi ve Kadrocular

Göktürk TÜYSÜZOĞLU*

Özet

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarından itibaren kendi ideolojisini sistemleştirmek amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Bu çalışmalar yürütülürken, çeşitli kişi ve gruplardan da yararlanılmaya çalışılmıştır. Kadro Dergisi ve Kadrocular da, büyük çaplı bir aydın eksikliğinin hissedildiği 1930'lu yılların ilk yarısında ortaya çıkmışlardır. Kadro Hareketi'ni oluşturanlar çeşitli düşünce akımlarından etkilenmişlerdir. Marksizm ve Turancılık, Kadro Hareketi'ni kuranların düşüncelerinde en çok yer etmiş olan iki düşünsel akım olarak görülebilir. Fazla baskıcı olması ve özel sektörü dışlaması, Kadro Hareketi'nin sonunu getirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Marksizm, Turancılık, Devrim, Devletçilik, SSCB.

Kadro (Cadre) Movement and Kadro Members

Abstract

Newly established Turkish Republic has attempted to take measures for systematizing her own ideology since the early years. When these works were being executed, diverse people and groups had taken into consideration. The Journal of Kadro (Cadre) and Kadro Members were emerged by the first half of 1930's, when there was a deficit of enlightened people in Turkey. The constituents of the Kadro Movement have been affected from different kinds of reflections. Marxism and Pan-Turanism are the most important reflections, which left a mark on Kadro Movement's thought. Oppressiveness and anti-private approaches had sounded the death knell for the Kadro Movement.

Key Words: Marxism, Pan-Turanism, Revolution, Etatism, USSR.

Giriş

1930'lu yıllar ve Türkiye deyince, aklımıza gelen ilk siyasal akımlardandır Kadro Hareketi. Bu siyasal akım, 1930'ların aydın hareketine ve Türk Siyasal Hayatına damgasını vurmuştur.

1932-1935 yılları arasında toplam 36 sayı olarak yayınlanmış olan Kadro Dergisi, Türk Basım-Yayın Tarihi'nin önemli mecmularından biridir. Kadro Dergisi, Türk Devrimi'nin ideolojisini sistemleştirme işini üstlenen bir yayın organıdır (Ertan, 1993, s.46). Kadro Dergisi, ortalama 50 sayfa olarak basılmış ve 25 kuruşa satılmıştır (Türkeş, 1999, s.47). Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin, Burhan Asaf Belge tarafından çıkarılan Kadro Dergisi, ortaya koyduğu ekonomik, politik ve toplumsal çözümlerle döneminin en önemli entelektüel hareketi haline gelmiştir. Adı geçen yazarlar, derginin ilk sayısından son sayısına kadar yazılarıyla bu hareketin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

* Arş. Gör., Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Mehmet Şevki Yazman da 13.sayıdan itibaren dergide düzenli olarak yazmaya başlamış, fakat derginin ilk oluşumunda yer almamıştır. Dergiye zaman zaman yazılarıyla katkıda bulunan dönemin bürokrat-aydınları şunlardır: Ahmet Hamdi Başar, Falih Rıfki Atay, Behçet Kemal Çağlar, Eflatun Cem Güney, Muhlis Etem Ete, İbrahim Necmi Dilmen, Abdurrahman Şefik, Münir İriboz, Mümtaz Ziya, Şakir Hazım, Neşet Halil Atay, Hakkı Mahir, Mehmet İlhan, Tahir Hayrettin ve Mansur Tekin. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü de Kadro Dergisi'ne bir makale yazmıştır (Ertan, 1993, s.48).

Derginin başyazarı olan Şevket Süreyya Aydemir ve Vedat Nedim Tör, '1927 Tevkifatına' kadar Türkiye Komünist Partisi üyesidirler. Hatta 1925-1927 yılları arasında partinin genel sekreteri Şefik Hüsnü'nün yurtdışında bulunması nedeniyle Vedat Nedim Tör, Komünist Partisi'nde genel sekreterlik görevinde bulunmuştur. İsmail Hüsrev Tökin ise Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da kurulan ve kendisini Marksist olarak konumlandırmış Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası üyesidir. Tökin, bu parti adına delege olarak 3. Enternasyonal'in 4.Kongresi'ne katılmıştır. Burhan Asaf Belge ise, İstanbul'da sosyalistler tarafından çıkarılan Aydınlik Dergisi'nde yazmaktadır. Şevki Yazman da yine Marksist bir geçmişe sahiptir. Bu kadro içerisinde Marksizm ile ilgisi olmayan tek isim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur (Yanardağ, 1988, s.14).

Kadro Hareketi'nin yaratıcısı ve teorisyeni durumunda olan Şevket Süreyya Aydemir, bu hareketin fikir binasının mimarı ve önderi, hareketin dayandığı fikirlerin yaratıcısıdır. 1887 yılında Edirne'de doğan Şevket Süreyya Aydemir, I.Dünya Savaşı'na katılmış ve bu dönemde Turancı fikirleri benimsemiş birisiydi. Bu idealleri doğrultusunda, savaştan sonra Azerbaycan'a öğretmen olarak atanması, Aydemir için Turancılık ideali üzerine fikrinsel gelişimini sürdürebileceği bir deney alanı sağlamıştır. Sonrasında Azerbaycan'da gerçekleşen Kızıl Ordu İşgali ve Bolşevizm etkisiyle yeni fikirlerle tanışan Aydemir'in, bundan sonraki fikir yaşantısının uzunca bir döneminde Marksizm ile ilişkilendiğini söyleyebiliriz. Moskova Doğu Emekçileri Üniversitesi'nde iktisat eğitimi alan Aydemir, Türkiye'ye dönmesinin ardından 1923 yılında TKP' ye katılmış ve partinin yayın organı olan Aydınlik Dergisi'nde yazılar kaleme almaya başlamıştır. Daha sonraları, Aydemir'in Marksizm'e getirdiği farklı yorumlar, Parti ile Komintern arasında Komintern karşıtı aldığı duruş, onun TKP ile yollarının ayrılmasına neden oldu. Aydemir'in, 1927 ile 1932 yılları arasında devlet memurluğu yaptığı dönemde gitgide Ankara ile daha fazla yakınlaştığını görürüz. Aydemir'in 1932'de yayınladığı 'İnkılâp ve Kadro' adlı kitabı onu Kadro Dergisi'nin ve Kadrocu Hareketin esas ideologu yapmıştır (Nas, 2008).

Kadro'nun diğer önemli isimlerinden biri de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. Yakup Kadri, diğer Kadroculardan farklı bir konuma sahiptir. O, sol ve Marksizm kökenli olmayan tek

Kadrocurdur. Manisa'nın tanınmış ailelerinden Karaosmanoğlu Sülalesine mensup olan Yakup Kadri, 1889'da Kahire'de doğmuş, daha sonra Manisa'ya gelmiştir. Asıl ağırlığını edebiyat çalışmalarına veren Yakup Kadri'deki temel değişim 1919'da olmuş ve 1921'de Anadolu'ya geçerek İstiklal Savaşı'na katılmış, savaş sonunda da Türk Devrimi'nin hizmetine girmiştir. Bir başka özelliği de 1923 yılında diğer bir Kadrocu Burhan Asaf'ın kız kardeşi Leman Hanım ile evlenmiş olmasıdır (Demirci, 2006, s.27-28).

Yakup Kadri'nin Kadro öncesinde hiçbir dönem komünist hareketlere katılmadığı konusunda hemen tüm araştırmacılar hemfikirdir. İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf için ise aynı durum söz konusu değildir. İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf, geçmiş dönemlerde sol hareketlerle ilgilenmelerine rağmen hiçbir zaman TKP'de etkin görevler almamışlar, hatta üye bile olmamışlardır. Marksizm'e tepki duyan çevreler İsmail Hüsrev'i Moskova'daki öğreniminden ve İştirakiyyun Partisi üyeliğinden dolayı komünist olarak nitelerken, Burhan Asaf, komünist bir yayın organı olan 'Aydınlık'ta çıkan bir çevirisi nedeniyle komünist damgasını yemiştir. Bu 2 Kadrocu daha sonraki yıllarda yaptıkları açıklamalarda komünist hareket içerisinde yer almadıklarını ifade etmişlerdir (Ertan, 1994, s.11).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Şevket Süreyya ve Vedat Nedim'in eski komünistler olarak görülmeleri ne denli doğru bir yargı ise, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf'ın komünistlikleri o derece kuşkuludur (Ertan, 1993).

Yakup Kadri dışındaki yazar kadrosunun Marksist kökenleriyle alakalı bilinmesi gereken bir husus önemlidir. Kadro Hareketi'nin oluşmasında önemli olan etkenlerin ilki, yazarların doğum yıllarıyla doğrudan alakalıdır. Yakup Kadri dışındaki diğer Kadrocular aynı neslin insanlarıydı. Balkan Savaşları ve I.Dünya Savaşı sonrasında gençlik dönemlerinden yeni yeni çıkmaya başlayan yazarların düşünsel temellerinin şekillenmesinde bu dönemin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Yani; İslamcılık, Osmanlıcılık ve Turancılık gibi politik arenada dönem dönem varlığını hissettirmiş olan fikir akımları 1920'li yıllara yaklaşıldığında etkilerini eskiden olduğu kadar hissettirememekteydi. Diğer yandan, 1917'de Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi, Kadrocu yazarlar için ele alınacak en önemli düşünce sistemi haline geldi. Yaşamlarına bakarsak, kadrocuların Moskova ve Almanya'da eğitim aldıkları dönemde Marksist düşünceye yaklaştıklarını görürüz (Nas, 2008).

Kadro Dergisi'nin Yayınlanması

Kadro Dergisi'nin yayınlanmasında ve dolayısıyla Kadro Hareketi'nin ortaya çıkmasında Şevket Süreyya'nın yazdığı 'İnkılâp ve Kadro' kitabı ve bu doğrultuda verdiği konferans çok önemli bir rol oynamıştır. Şevket Süreyya, 5 Ocak 1931'de Türk Ocağı Salonu'nda verdiği konferansta, Türk Devrimi'nin gelişmesi gerektiğini ve devrimin asla tarafsız bir düzen olmadığını belirtmiştir. Bu konferansta ayrıca, devrimin ülkede yaşayanlar

kabul etse de etmese de uygulanması gerekliliğinden dem vurulmuştur. Bu konferansta inkılâbın ideolojisi hakkında daha sonra Kadro Dergisi'nde ortaya konulacak görüşler de ortaya atılmıştır. Ayrıca, sanayileşmiş emperyalist ülkeler ile sömürge ve yarı sömürge ülkeler arasındaki derin çelişki de ele alınmıştır (Aydemir, 1990, s.74-75). Şevket Süreyya, bu çelişkilerin ortadan kaldırılması için Türkiye'nin öncü bir rol oynayabileceğini savunuyordu. Ona göre, ulusal kurtuluş mücadelesi veren toplumlara Türkiye örnek olmalıydı.

1929'da ortaya çıkan Büyük Buhran'ın ardından liberal kalkınma yolunun terk edildiği ve liberal politikaları savunan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatıldığı bir dönemde, 'devletçilik' ve 'halkçılık' anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır. İşte, Kadro bu boşluğu doldurmaya çalışacaktır. Bu dönemde, tüm geri kalmış ülkelerde 2 soru ön plana çıkmıştır. Birinci soru; geri kalmışlık zincirinin kırılarak gelişmenin nasıl sağlanabileceği, ikincisi ise bu gelişmenin ulusal özelliklerle nasıl uyumlaştırılabileceğidir (Yanardağ, 1988, s.119-121).

Şevket Süreyya Aydemir, 'Kadro Dergisi'ni çıkarmaktaki amacını şöyle ifade etmektedir: *'Öyle görünüyor ki biz Türkiye'de bir inkılâp gerçeği ile karşı karşıyayız ama bir inkılâp nazariyesi ve felsefesi ile karşı karşıya değiliz. Madem ki bir inkılâp vardır, o halde bu inkılâbın bir izahı olmalıdır... Nitekim bir aydın kadro, hem de Mustafa Kemal'in hayatında ve onun gözleri önünde, gene de Türk İnkılâbı'nın ideolojisini kendi açısından derlemek, aydınlatmak ve terkip etmek çabasına girmiştir. Bu hareket, Kadro Hareketi'dir.'* (Aydemir, 1990, s.75).

Türk Devrimi'nin arka planını oluşturacak kişiler, uygun ortam ve bu akımın dayanacağı temel fikirler çok net biçimde ortaya çıkmıştır. Tek eksik, bunu kitlelere yayacak bir yayın organıdır. Ancak, o dönemde bir derginin çıkarılması çok güçtür ve 3 şeye ihtiyaç duymaktadır. Öncelikle adına kayıt yaptırılacak bir dergi sorumlusu, Mustafa Kemal'in olurunun alınması ve tabii ki belirli bir miktar sermaye (Demirci, 2006, s.41). İşte, bu eksiklikler de Şevket Süreyya'nın Yakup Kadri ve Burhan Asaf ile konuşması ve Yakup Kadri'nin, Atatürk ve İnönü'den izin almasıyla giderilmiş oldu. Bu izin alınması sırasında CHP Genel Sekreteri Recep Peker, derginin çıkarılmasına karşı çıkmış olmasına rağmen, Mustafa Kemal'in Yakup Kadri'ye gerekli izni vermesiyle sorun giderilmiş oldu.

Aslında, derginin çıkarılması konusunda kilit rolü Yakup Kadri oynamıştır. Yakup Kadri, diğer Kadro yazarlarından konum ve geçmiş itibarıyla oldukça farklıdır. Karaosmanoğlu Ailesi, o dönemin en önemli ailelerinden biriydi ve Yakup Kadri de o dönemde milletvekiliydi. Kadro Dergisi'nin diğer önemli yazarları ise o dönemde devlet memuru oldukları için imtiyaz sahibi olamıyorlardı. İşte, bu noktada Yakup Kadri devreye girmiş ve Kadrocu önderlerden gelen teklifi kabul ederek derginin imtiyaz sahibi olmuştur. Ulusçu fikirleri savunmakta olan Yakup Kadri, Şevket Süreyya'nın Türk Ocağı'nda verdiği konferanstan etkilenmiş ve rejimi

durağanlıktan kurtaracak bir hareketlilik getireceğine inandığı için kendisine gelen teklifi kabul etmiştir. Zaten, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun katılımı, Mustafa Kemal'in onayını alma konusunu da neredeyse garantilemiştir.

Alınan izin ve parasal destekle Kadro Dergisi, 1932 Ocak ayında ilk sayısını yayınlamıştır. Ancak, bu derginin her sayısının eşit miktarda basılıp basılmadığı konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Vedat Nedim Tör'ün bildirdiğine göre, Kadro Dergisi ayda 3000 adet basılmıştır (Demirci, 2006, s.42). Kadro Dergisi'nin yayınlanmaya başladığı dönemde hükümetin basın üzerinde oldukça sıkı bir kontrolü vardı. Bu kontrol, önce 1925-1929 yılları arasında Takrir-i Sükûn Yasası ile oluşturulmuş, bu yasa yürürlükten kalkınca 1931 yılında çıkan Matbuat Kanunu ile de oluşan boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. 1931 tarihli bu yasa Cumhuriyet Dönemi'nin ilk basın yasasıdır ve bu yasa idareye önemli oranda inisiyatif vermektedir.

Çoğu yazar ve düşünür, Kadro Dergisi'nin bu dönemdeki fonksiyonunun ne olduğunu anlamaya çalışmıştır. Kimi yorumculara göre Kadrocular, tek parti rejimine teorik bir çerçeve oluşturmayı hedefleyen bir grup aydındır. Ancak, bu temel çerçeveyi çizmeye çalışırken CHP ile de zaman zaman anlaşmazlığa düşmüşlerdir. İşte, bu mücadele sırasında Kadrocular başarılı olamamış ve tek parti yönetimi tarafından, Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında oluşan liberallerin bertaraf edilmesi sürecinde kullanılmışlardır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın anlayışına karşı bir ideoloji geliştirmek zorunda kalan CHP Yöneticileri için, bu noktada Kadrocular önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir. Başka yorumculara göre de, Kadro Hareketi radikal bir küçük burjuva hareketidir ve ortaya koyduğu fikirler CHP Bürokratları'ndan daha radikaldir.

Kadro Hareketi'nin İdeolojisi

Kadro yazarları, farklı kaynaklardan gelen fikirlerden etkilenmelerine rağmen hiçbir zaman bu düşünceleri bütünüyle almamışlardır. Kadro Hareketi, etkilendiği kaynaklar bakımından eklektiktir.

Dergide esas olarak siyasal, ekonomik, kültürel ve sanatsal konuları ele alan yazılar yayınlanmıştır ve bu yazıların neredeyse hepsi Türk Devrimi ile mutlaka ilişki içerisinde kaleme alınmıştır (Nas, 2008).

Çoğu yazar ve düşünür, Kadro Dergisi'nin bu dönemdeki fonksiyonunun ne olduğunu anlamaya çalışmıştır. Kimi yorumculara göre Kadrocular, tek parti rejimine teorik bir çerçeve oluşturmayı hedefleyen bir grup aydındır. Ancak, bu temel çerçeveyi çizmeye çalışırken CHP ile de zaman zaman anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Kadrocular, geçmişlerinde Marksist Düşünce ile yoğrulmuş olmalarına rağmen, 1930'lardan sonra bu teorinin temel yasalarına karşıt olan düşünceleri savunmaya

başlamışlardır. Kadrocuların, Marksist ve Komünist olarak değerlendirilmesinin asıl sebebi, bu kişilerin tarihsel materyalizmi neredeyse tek yöntem olarak kullanmış olmalarıdır. Geçmişlerinde Marksist Düşünce çok önemli bir yer tuttuğu için zaten kuşkuyla bakılmakta olan Kadrocular, tarihsel materyalizmi yöntem olarak seçince, eski düşüncelerinden sıyrılamadıkları düşüncesi ortaya çıkmıştır. Özgün bir devrim ideolojisi geliştirmeyi amaçlayan Kadro Hareketi, işte bu tarihsel materyalizmin kullanımı nedeniyle Marksizm'in bir uzantısı olarak görülmüş ve devamlı olarak olumsuzlanmıştır.

Marksist kökenden gelen Kadrocuların 1930'lu yıllarla beraber Marksizmi kendilerine göre yorumladıklarını söylerken, bu yorumlarının Marksizm'den şiddetli bir sapma olduğunu görebiliriz. Örneğin, Kadrocuların lideri durumunda olan eski TKP'li Şevket Süreyya Aydemir'e göre tarihsel materyalizmin bireyi, toplumda hâkim olan ilişkilerin içerisinde bir cemiyet unsuruydu ve Charles Darwin'in toplumsal hayatın kapısına kadar izah ederek ulaştırdığı insanı alarak, onu hayvandan farklı kılan toplumsal varlığını açıklamanın bir yöntemi olmaktadır. Marksist anlayışın, tarihsel materyalist yanının önemini sürekli olarak vurgulayan Şevket Süreyya, diğer yandan da bu düşüncenin yetersiz kaldığı noktalara işaret etmektedir. Aydemir, Marksist Düşünce'nin sömürge ve yarı sömürgelerle, metropoller arasındaki Milli Kurtuluş Mücadelelerini layık oldukları önemleriyle hesaba katmaktan ziyade, mücadelesini yoğun bir sınıf kavgası üzerinde yürüttüğünü belirtiyordu. Aydemir, dünyadaki gelişmelere bakıldığında, Marksist Teori'nin sorunları çözmedeki yetersizliğini öne sürmüştü, diğer yandan Milli Kurtuluş Hareketleri'nin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ona göre, üretim araçlarının dünya üzerinde daha rasyonel bir şekilde dağılması gerekiyordu, bu dağılım da ancak sanayisiz ülkelerin, sanayici ve sömürgeci ülkelere karşı girişecekleri milli bağımsızlık savaşlarıyla gerçekleşebilirdi (Aydemir, 1990, s.41-43).

Kadrocular, tarihsel materyalizmin Marx'tan önce de var olduğunu ileri sürmüştü ve bu yöntemin Marx tarafından kullanılmış olmasının kendilerinin benimsemesine engel olamayacağını savunmuşlardır. Kadroculara göre Marx, tarihsel materyalizmi 'ihtilalci sosyalizmi' açıklamak için kullanırken, kendileri bu yöntemi 'Milli Kurtuluş Hareketleri'ni açıklamak için kullanmışlardır (Ertan, 1993).

Kadrocular, tarihsel materyalizmi kullanarak Marx'ın ulaştığı sonuçlardan farklı sonuçlara ulaşmışlar ve Marksizm'in tam zıddı öneriler getirmişlerdir. Kadrocular; sınıf çatışmasına, sınıflar arası mücadeleye ve proletarya diktatörlüğüne karşı çıkmışlardır. Kadrocular, ülkede Marksist bir devrim için uygun ortamın yaratılmaması için mücadele etmişlerdir. Hatta Marksist Düşünce'nin aksine özel mülkiyet kavramına ve özel teşebbüsün faaliyetlerine tümüyle karşı çıkmamışlardır. Onların amacı, sınıfsal değil ulusal bir ideoloji

yaratmaktadır. İşte, bu nedenle de dönemin resmi ideolojisi ile bütünleşme yolunda önemli adımlar atmışlardır.

Sınıf kavramına karşı çıkışları nedeniyle Marksist Düşünceye yakın çevrelerin eleştirilerine uğramışlardır. Marksist çevreler, Kadro'yu işçi sınıfı aleyhinde ve burjuvazinin lehinde iktidar yanlısı bir hareket olarak görmüşlerdir. Hatta Marksist çevreler Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir'e muhbir ve ajan yakıştırmaları yapmış, 1927 Tevkifatına bilerek sebep oldukları ortaya atılmıştır.

Görüldüğü gibi Kadro Hareketi ne faşist ne de komünist bir harekettir. Evet, tarihsel materyalizmi kullanmışlardır ancak komünizme karşı durmuşlardır. Yine, tek partili ve otoriter bir düzen önermelerine rağmen faşist olmayan bir hareket meydana getirmişlerdir. Ancak, Türk Devrimi için ideoloji oluşturma gayretlerinde ve diğer çözümlerinde Marksizm'den esinlendikleri ve Faşizmden etkilendikleri de bir gerçektir (Ertan, 1993).

Kadrocuların potansiyel olarak İttihatçı yazarlardan etkilenmiş olabilecekleri akla gelebilir. Bu bağlamda, İttihatçıların en önemli akıl hocaları olan Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'nın Kemalist Rejim üzerinde etkili oldukları düşüncesi Kadrocular hakkında da ileri sürülebilir.

Kadro Dergisi'nde, Yusuf Akçura'ya hiçbir atıfta bulunulmamıştır. Ancak, Akçura'nın Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine ilişkin görüşleri ile Kadrocuların görüşleri arasında büyük paralellikler vardır. Akçura gibi Kadrocular da Sanayi Devrimi'nin Osmanlı'nın geleneksel üretim biçimi üzerinde olumsuz etki yarattığını, Fransız Devrimi'nin ayrılıkçı hareketler üzerinde etkili olduğunu, Avrupa'nın başta iktisadi ve askeri alanda Osmanlı Devleti'nin önüne geçtiğini belirtmektedirler. Tabii ki, bu paralelliği öne sürerek Akçura'nın Kadrocular üzerinde doğrudan etkili olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Çünkü bu analizler zaten yaygın olarak yapılmaktaydı. Ancak, Kadrocuların Akçura'nın görüşlerinden hiç etkilenmediklerini söylemek de mümkün değildir. Çünkü Kadro yazarları gençlik dönemlerini İttihatçı yayınlarla geçirmişlerdir ve ulusçu söylemlerin bu isimler üzerinde etkili olmadığını söylemek mümkün değildir. Yine, Ziya Gökalp'in Kadrocular üzerinde etkili olup olmadığına baktığımız zaman, gördüğümüz ilk şey, Kadrocuların kendilerini Gökalp'ten özenle ayırmış olduklarıdır. Şevket Süreyya Aydemir'e göre, Gökalp'in düşünceleri bir bütünlük sunmaktan uzaktır ve Gökalp, Türkiye'yi analiz ederken onu belirli bir düşünce sistemine oturtamamıştır. Ayrıca, Aydemir'e göre Ziya Gökalp, tarihsel materyalizmi sadece yanlış algılamakla kalmamakta aynı zamanda tarihsel materyalizmin kapsamında olmayan kimi konuları da onda varmış gibi göstererek tarihsel materyalizmi çarpıtmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, Aydemir İttihatçı dönem aydınları ile kendileri arasına kalın bir çizgi çekmekte ve İttihatçıları tutarsızlıkla suçlamaktadır.

İdeolojik olarak Kadro yazarlarının etkilendikleri ikinci kaynağın Leninizm olduğunu söylemek mümkündür. Zaten, Şevket Süreyya 1920'li yılların ilk yarısında Sovyetlerde öğrenciyken yaşayarak gözlemediği Lenin liderliğindeki emperyalizm karşıtı sosyalist tartışmalardan doğrudan etkilenmiştir. Aydemir ve İsmail Hüsrev, Moskova'daki eğitimleri sırasında Marksizm hakkında epeyce araştırma yapmışlardır. Bakü Kongresi'nde ortaya atılan ve Lenin'in çalışmalarında öne çıkan anti-emperyalist söylemler Kadrocuları etkilemiştir. Kadrocular, bu hareketten esinlenerek 2 temel görüşü savunmaya başlamışlardır: Bütün sömürgeler ulusal bağımsızlıklarını kazanacak ve bu süreç kapitalist-emperyalist düzeni yıkacaktır. Dikkatle bakılırsa, bu önermeler Lenin'in temel varsayımları ile örtüşmektedir. Ancak, asıl ayırım burada ortaya çıkmaktadır. Lenin, kurtuluş mücadelelerini emperyalizmin ortadan kaldırılması için gerekli ancak nihai olmayan mücadeleler olarak ele almakta ve uluslararası emperyalist sistemin çöküşü ve sosyalizmin kurulmasıyla uluslararası farklılıkların kendiliğinden ortadan kalkacağını belirtmektedir. Kadroculara göre ise, emperyalist sistemin çöküşünü siyasi ve iktisadi ulusal bağımsızlık takip etmelidir (Türkeş, 1999, s.105-106). Kadrocuların esinlenmiş olabilecekleri 3.kaynak ise Tatar kökenli Bolşevik teorisyen Sultan Galiyev'dir.

Kadro Dergisi'nde Sultan Galiyev'e hiç atıfta bulunulmamıştır. Ancak, yine de Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev Tökin'in, Galiyevci görüşlere aşina olduklarını söyleyebiliriz. Çünkü Moskova'da öğrenim gördükleri okulda Galiyev de ders vermiştir. Yine, Aydemir ve Tökin, Tatar sosyalistleri içinde oldukça etkin olan Abid Âlim ile oldukça yakın arkadaş durumundaydılar ve bu sayede Tatarlar arasındaki tartışmalardan haberdardılar.

Bilindiği gibi Sultan Galiyev, 1917'den 1923'e kadar Bolşevik Devrimi'ni desteklemiştir. Çünkü Bolşevik Devrimi hem Batı'ya hem de Çarlık Rusya'sına karşıdır. Bu dönemde Galiyev ve diğer Müslüman sosyalistlerin hedefi yabancı hâkimiyetine karşı ulusal bağımsızlıklarını elde etmektir. Galiyev, başlangıçtan itibaren sınıf çatışmaları yerine Müslüman topluluklar arasındaki dayanışmayı ön plana çıkarmaya çalışmıştır. 1923 yılında, Galiyev, burjuvanın üst kanadı ile toprak ağaları ve aşiret reisleri dışında kalan bütün Müslüman toplumların mazlumlardan oluşan bir cephe oluşturduğunu ve aralarında keskin bir sınıf çatışması olmadığını belirtmiştir. Sosyalizm konusunda ise, Galiyev 1918 yılından itibaren ortaya koyduğu görüşlerinde, Batı işçi sınıfına hiç güven duymadığını açıklamış ve işçi sınıfının dünya çapında aynı noktadan hareket etmeyeceği düşüncesinden yola çıkarak, Müslüman bir halk olarak kendilerinin, komünist hareket içerisinde özerk bir cephe oluşturmaları gerektiğini savunmuştur. Galiyev, asıl çatışmanın sanayileşmiş metropoller ile sanayileşmemiş uluslar arasında yaşandığını belirtmiştir. 1928'den sonra Sultan Galiyev, Rus Bolşevikleri ile işbirliği yapmanın mümkün olmadığını açıklamıştır (Türkeş, 1999, s.108).

Kadro yazarlarının görüşleri ile Galiyev'in görüşleri birbirine çok benzemektedir. Özellikle, sanayileşmiş metropoller ile sanayileşmemiş uluslar arasındaki karşıtlık, işçi sınıflarının arasındaki farklılıklar gibi konularda her 2 düşünce de örtüşmektedir. Ancak, Kadrocu önderler, Müslüman toplumlar arasında bir cephe oluşturulması gibi bir hedefe yönelmemişlerdir. Yine, İslami düşünceler Kadrocu yazarlarda ön plana çıkmamıştır. Galiyev için, SSCB içerisindeki Müslüman ulusların birlikte hareket etmesi öncelikli bir sorun iken, Kadro'da böyle bir düşünce yoktur. Tabii ki bunun en önemli sebebi coğrafi farklılıktır.

Kadrocuların etkilendikleri 4.kaynak ise muhtemelen Sovyet Devrimi'dir. Özellikle iktisadi alanda birbirini takip eden NEP (Yeni Ekonomi Politikası) ve planlı ekonomi dönemlerinin Kadrocular için önemli bir esin kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Zaten, SSCB'de NEP'in uygulamaya konulduğu dönemin ilk safhasında, Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev Tökin SSCB'de öğrenciydiler. SSCB'de 1928'de NEP' ten vazgeçilerek planlı ekonomi dönemi başladığında, Türkiye'de Şevket Süreyya'nın ve Tökin'in, Sovyet deneyimlerinin resmi kurumlarda kullanılması için Türkçe'ye kazandırılmasında önemli rol oynadıkları bilinmektedir.

NEP'in iç politika boyutunun Kadro yazarları üzerinde çok açık bir etkisi olmuştur. İktisadi anlamda üretimi arttırmayı hedefleyen NEP, aynı zamanda köylü sınıfının rejime yönelik tepkisini yumuşatmayı da öncelikli hedeflerinden biri saymıştır. NEP ile mülkiyeti devlete ait olmak şartıyla toprağın devletten kiralanarak kullanılmasına izin verilmiş ve küçük ölçekli özel ticaret ve sanayi üretimi özendirilmiştir. İşte, Kadrocular bu programdan etkilenecek toprak reformu önerisi yaparlarken, köylünün siyasal niteliği boyutuna çok önem vermişler ve toprak reformunun kırsal alanda var olan siyasi ve sosyal ilişkiyi değiştireceğini ummuşlardır. Kadrocular, köylülerin siyasal anlamda devletin yanında yer almasını sağlayacak önlemler alınması için çalışmışlardır. Ancak, Kadrocular Sovyetlerdeki NEP uygulamasını aynen kabul etmemişlerdir. NEP'te toprağın mülkiyeti devlete aitken, Kadrocular toprağın köylülere ait olması gerektiğini ancak bu mülkiyetin sınırlandırılması gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Yine, Kadro Sovyetler Birliği'nde NEP sonrası uygulanan merkezi planlama politikasına büyük ilgi göstermiştir. Zaten, 1931'den sonra Türkiye'de ortaya konan ekonomik planlama sürecinde Kadrocular bilirkişi olarak ön plana çıkmışlardır. Çünkü Rusça biliyorlardı ve Sovyetlerde belli bir süre yaşadıkları için sistemi yakından takip etme avantajına sahip olmuşlardı. O sıralarda Türkiye'de bu konuda Kadroculardan daha bilgili ve donanımlı başka bir grup yetişmiş insan gücü yoktu (Türkeş, 1999, s.114-115).

Kadrocular, Alman İktisat tarihçileri Friedrich List, Adolf Wagner ve Werner Sombart'tan da etkilenmişlerdir. Friedrich List'in korumacı gümrük duvarları görüşü Kadrocuları etkilemiştir. Yine, Adolf Wagner'in devlet sosyalizmi konusundaki düşünceleri de Kadrocular tarafından yakından takip edilmiştir. Wagner, devletin ekonomiye doğrudan

müdahale etmesi ve kimi sektörleri kendi elinde tutması gerektiğini savunurken, Tökin, Wagner'in öne sürdüğü özel sektörün karar alma mekanizmaları içinde aktif yer alması düşüncesine karşı olduğunu açıklamıştır. Ona göre sanayi yatırımları devlet tarafından üstlenilmelidir.

Kadrocular, daha çok Werner Sombart'ın görüşlerine vurgu yapmışlardır. Sombart'ın kapitalizmin doğuşu ve gelişmesine ilişkin görüşleri Kadrocular tarafından da benimsenmiştir.

Toplam 36 sayı çıkan Kadro Dergisi'nde yaklaşık 360 adet makale bulunmaktadır (Ertan, 1994: 324). Makalelerin 150 kadarı ekonomi ağırlıktadır. Bu makaleler incelendiğinde görürüz ki Kadrocuların ekonomik görüşleri daha çok 'ekonomide devletçilik' anlayışına girmektedir. 1923-1930 arasında izlenen özel sektör ağırlıklı ekonomi politikası, özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin de etkisiyle terk edilmiştir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, sadece ekonomik değil, o dönemin siyasi eğilimlerini de kökten değiştiren bir etki yaratmıştır (Keskinkılıç, 1998, s.34-37).

Kadro yazarlarına göre, Büyük Buhran kapitalizmin tarihinde oluşan en büyük krizdir. O kadar büyüktür ki, kapitalist ekonomileri tam anlamıyla bir yok oluşa sürüklemiştir. Birçok teorisyen krizi konjonktürel olarak adlandırmasına rağmen, krizin yapısal sorunlardan kaynaklandığı çok açıktır (Özgür, 2006, s.97). Bunun en açık göstergeleri de serbest ticaretin ortadan kalkması, altın standardı ve fiyat mekanizmalarının değiştirilmesidir.

Başta Şevket Süreyya Aydemir olmak üzere Kadrocuların uzlaştığı önemli bir nokta da anti-kapitalizmdir. Onlar, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nı kapitalizmin aldığı darbe ve çökme süreci olarak yorumluyorlardı. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Kadrocuların Türkiye için 3.bir yol arayışlarında oldukça etkili olmuştur. Kadrocular, kapitalizmi ve sosyalizmi reddederken, 3.ve özgün bir yol olarak devletçi anlayışı öne sürüyorlardı. Birtakım düşünürlere göre, Kadrocuların devletçilik algısı 1920'li yıllarda Avrupa'da etkisini hissettirmeye başlayan Nasyonal Sosyalist izler taşıyordu. Şevket Süreyya'nın, faşizmin içe dönük politik ve toplumsal yaklaşımlarından ziyade, dış dünyaya yönelik açılımlarını eleştirmesi ve faşizmin emperyalist olmadığını iddia eden yazılar yazması buna kanıt olarak gösterilmiştir (Nas, 2008). Yine, Kadrocuların anti-feodal olduğunu da belirtelim.

Kadrocular, devletçilik prensibinin savunmasına inkılâp ile eşdeğer bir mana verirler. Onlara göre, inkılâba inanmak demek aynı zamanda devlete ve onun idare etme kudretine de saygı göstermek demektir. İnkılâp prensiplerine gösterilen bir aykırı tavır hemen cezalandırılmalıdır.

Devletçiliği salt bir iktisadi kalkınma stratejisinden farklı olarak bir toplumsal-iktisadi ve siyasal örgütlenme sistemi olarak gören Kadrocuların devletçilik görüşlerinin ana çizgileri şunlardır:

1. Kadrocuların devletçilikle ifade etmeyi amaçladıkları toplumsal sistem, Batı'nın 'muasır medeniyeti' temsil edici bir model olarak alınmasına karşıdır. Kadrocularda devletçilik, bu bakımdan Marksizm'den etkilenmiş 'anti-emperyalizm' fikrinin uzantısı ve liberalizm aleyhtarlığı şeklinde dile getirilen Batı aleyhtarlığıdır.

2. Kadrocular; devletçiliği halkçılık ilkesinde yer alan sınıfsız, imtiyazsız, dayanışmacı bir toplumun yaratılması amacıyla savunmaktadırlar.

3. İnkılâbın bitmediğine inanan Kadrocular, Kemalist halkçılık ilkesinin dayanışmacılık fikrini sürekli ve kalıcı bir tek parti rejimini meşrulaştırmak için kullanmak istemektedirler.

4. Kadro'nun devletçilik anlayışı 'ferdiyetçiliğin sadece iktisadi alanda değil, tüm toplum hayatında yadsınmasını' ifade etmektedir. Anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir Kurtuluş Savaşı'nı yaşayan ve ulusal sanayisini kurma çabası içinde bulunan Cumhuriyet Türkiye'sinde devletçilik 'milli vahdet içinde fertlerin içtimai ve iktisadi hareketlerinin milli menfaatler namına birtakım normlar, kaideler ve ölçülere' bağlandığı bir sistem olacaktır (Demirci, 2006, s.45).

Görüldüğü gibi devletçilik, otoriter yönü ağır basan, tek partiye dayanan ve sosyalist ideolojiden esinlenmiş bir kalkınma şekli olarak ortaya konmuştur. Kadroculara göre, Türk Devrimi kapitalizme ve emperyalizme karşı bir mücadeleydi ve ekonomik kurtuluş için dünya çapında yürütülen büyük mücadelelerin de bir parçasıydı. Kadrocu önderler de toplum meselelerini anlayan kimseler olarak, halk kitlelerine kılavuzluk edeceklerdi.

Kadrocuların teorisi aslında Türkiye'nin devletçiliğini izah maksadıyla ve bazı Marksist fikirleri, totaliter devlet kavramı ile birleştirerek meydana getirilmiş suni bir teoriydi (Karpat, 1996, s.76).

Kadro'ya Yönelik Eleştiriler

Kadro'ya en önemli eleştiri devlet elitinin içerisinde CHP Genel Sekreteri Recep Peker'den gelmiştir. Recep Peker, inkılâbın ideolojisini oluşturmanın CHP olarak kendi görevleri olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle Peker, ne maddi ne de manevi olarak Kadro Dergisi'ne destek olmamıştır. Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün abone olduğu Kadro Dergisi'ni Recep Peker, Parti Genel Sekreteri olarak Halkevlerine ve parti örgütlerine gönderdiği gizli mesajlarla tavsiye etmemektedir. Recep Peker, Kadro Dergisi'ni sürekli olarak Mustafa Kemal'e de şikâyet ediyordu. Hatta Recep Peker Kadro'nun oluşturmaya çalıştığı inkılâbın ideolojisine karşı olarak, Ülke Dergisi'nde inkılâbın ideolojisini oluşturmaya yönelmiştir (Demirci, 2006, s.49). Recep Peker, 'Parti Devleti' anlayışını benimsediği için, Kadrocuların yaptıkları işleri 'ukalalık' olarak değerlendirmiştir (Yanardağ, 1988, s.154).

Kadro yazarlarının oldukça iddialı ve keskin üslubu, geçmişe yönelik ağır eleştirileri ve ortaya attıkları görüşlerin içeriği bu dergiye nefretle bakanların sayısının artmasına neden

olmuştur. Yine, yazarların Marksist geçmişleri de Kadro'ya yönelik tepkilerin önemli sebeplerinden biridir. İş çevreleri de Kadro Dergisi'ne ve Kadroculara oldukça eleştirel bakmıştır. Özellikle, İş Bankası, Kadro'nun politik görüşlerinden rahatsız olmuştur. Çünkü İş Bankası özel sektör destekli bir bankaydı.

Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyi ve benzer olaylarda kendisine destek veren bu yayın organını destekleyen Mustafa Kemal, bu sorun ortadan kalkınca iş çevrelerinden ve partiden gelen yoğun eleştirilere karşı koyamaz hale gelmiştir. Toplumsal tabanı olmayan bir yayın organı olan Kadro, iktidar çevrelerinden de tepki alınca kapanmaya doğru gitmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Açıkçası, İktidar, Kadro Dergisi'ne 1932'deki kadar ihtiyaç duymaz hale gelmiştir (Demirci, 2006, s.50).

Sınıf çatışmasını önleyerek, iç barıştan yana bir tutum takınan Kadrocular, gerektiğinde inkılâp adına sertleşmeyi ihmal etmemişlerdir. Tüm devrimci ideolojiler gibi kendi idealleri uğruna otoriter uygulamaları sık sık dile getirmeleri ve baskı unsurunun aktif olarak kullanılmasını isteyen politik yönelimleri onların çok sert eleştirilerle karşılaşmalarına neden olmuştur.

Kadro'nun nasyonal sosyalizme yakın bir ideolojik yaklaşıma sahip olduğunu savunan düşünürler ve siyaset adamları ise, Kadro Hareketi'nin Türk Devrimini baskıcı ve otoriter bir temele oturtmak istediklerini belirterek bu harekete muhalefet etmişlerdir.

Sonuç

Kadro Hareketi, Cumhuriyet Dönemi'nin çok kısa bir zaman diliminde etkili olmuş olsa da Türk Siyasal Yaşamı'nda oldukça derin etkiler yaratmıştır. Bu hareketin olumlu ve olumsuz yanları Türkiye'de bundan sonra gelişen tüm devrimci hareketleri de etkilemiştir.

Kadro Hareketi, 1930'lu yılların oldukça sıkıntılı denilebilecek bir dönemi içerisinde kendisine has bir üslup ve yaklaşımla Kemalizm'in ilerici bir temsilcisi olmaya çalışmıştır. Kadroculuk, aslında ulusal kurtuluş hareketine dayalı bir 'üçüncü yol' arayışının ideolojisidir.

Kadro Hareketi, kendi ayakları üstünde durmaktansa kendisini rejime eklemlendirmeye çalışmış ve bu noktada kendisini sınırlamıştır. Tek parti sistemini savunması onun olumsuz yönünü oluşturmasına rağmen, Kadrocular aslında hiçbir zaman rejimle tam anlamıyla bütünleşmemişlerdir. CHP ile yaşadıkları gerilim bunun açık bir göstergesidir.

Kadrocuları, felsefi ya da bilimsel bir arayış içinde olan kişilerden çok, bir ideolojiye bilimsel destek bulma çabası içinde olan ideologlar olarak değerlendirmek, çok yanlış bir akıl yürütme olmayacaktır.

Kadro Dergisi, Mustafa Kemal'in kesin emri ve bu emir sonucunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Tiran'a büyükelçi olarak atanması sonrasında kendiliğinden kapanmıştır. Dergi, sessiz sedasız bir şekilde kapandıktan sonra Kadrocular bu döneme ilişkin konuşmamayı

seçmişler ve derginin kapanış nedenini hiçbir zaman açıklamamışlardır. Sonraki dönemde Kadroculuk düşünsel anlamda var olmayı sürdürmüşse de, bir yayın organına sahip olamamıştır.

Kaynakça

- Aydemir, Ş.S. (1990). İnkılâp ve Kadro, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirci, F. (2006). Kadro Hareketi ve Kadrocular. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 39, ss. 35-53.
- Ertan, T.F. (1993). Kadro Hareketi ile İlgili Bir Değerlendirme ve Bazı Düzeltmeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.9.
- Ertan, T.F. (1994). Kadrocular ve Kadro Hareketi, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- Karpat, K. (1996). Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Keskinkılıç, E. (1998). Kadrocularda Devletçilik, *Toplumsal Tarih*, sayı 58.
- Nas, A. (2008). Kadro ve Kadrocular: Marksizmden Kemalizme, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale/>, Erişim Tarihi: 20.08.2008.
- Özgür, E. (2006). Kadro and Its Analysis of the Great Depression, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c.2, sayı 4.
- Türkeş, M. (1999). Kadro Hareketi: Ulusçu Sol Bir Akım, Ankara: İmge Kitabevi.
- Yanardağ, M. (1988). Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi. İstanbul: Yalçın Yayınları.

